

UDK: 94(497.6)"14"

316.323.5

*Izvorni naučni rad / Original scientific paper*

**Dženan Dautović**

Zavičajni muzej Travnik – Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli

dzenandautovic@gmail.com

## **GOST GOJSAV, „POGLAVITI KRSTJANIN“ U LOKALNOJ ADMINISTRACIJI KOSAČA I PITANJE PATRONATSTVA RADOSAVLJEVOG ZBORNIKA**

**Apstrakt:** Uključenost članova Crkve bosanske u društvene tokove svakodnevnog života svog vremena odavno je privukla pažnju istraživača bosanskog srednjovjekovlja. Normalno je da su velika imena medievistike naišla na raritetan i zanimljiv slučaj pravnog spora u kojem je centralnu ulogu imao pripadnik hijerarhije Crkve bosanske – gost Gojsav. Međutim, ovaj slučaj doveo je i do dosta različitih interpretacija izvornih informacija koje je prvi objavio Mihailo Dinić u trećem tomu svoje čuvene zbirke izvora. U ovom radu najprije ćemo, na osnovu izvora dubrovačke provenijencije, predstaviti cijelokupan “incident”, tj. događaje u kojima je gost Gojsav imao udjela, zatim ćemo predstaviti različite historiografske interpretacije tih izvora, da bismo na kraju ovog prvog dijela ponudili vlastito rješenje nastalog problema. Drugi dio rada posvećen je do sada neprokušanoj teoriji o izjednačavanju gosta Gojsava s istoimenim naručiocem Zbornika krstjanina Radosava.

**Ključne riječi:** gost Gojsav, carine, ekonomski sistem, Crkva bosanska, Radosavljev zbornik.

**Abstract:** The Involvement of members of the Bosnian church in social life of their time has long drawn the attention of researchers of medieval Bosnia. It is expected that respected medievists discovered a rare and interesting case of a legal dispute where a central role was taken up by a member of the hierarchy of Bosnian church - gost Gojsav. However this case has led to several different interpretations of the original source material first published by Mihailo Dinic in the

third tome of his acclaimed collection of sources. In this paper we will start with the presentation of the entire incident meaning the events where Gojsav took part in, based on the sources of Dubrovnik provenance. Next we present the differing historiographical interpretations of these sources and finish the first part with our own solution to these dilemmas. The second part is dedicated to an untested theory of equating gost Gojsav with a namesake who commissioned the church codex of krstjan Radosav.

**Keywords:** gost Gojsav, customs, economic system, Bosnian church, codex of Radoslav

Svjetočna uloga članova hijerarhije Crkve bosanske poznat je i istražen fenomen, iako uglavnom analiziran u okviru širih tematskih okvira. Ovom prilikom ćemo sagledati karijeru jednog visokog zvaničnika ove crkvene organizacije, Gojsava, koji je nosio dostojanstvo gosta.<sup>1</sup> Najprije pogledajmo slijed događaja iz 40-ih godina XV stoljeća koji su doprinijeli da ime gosta Gojsava ostane zapisano u Dubrovačkom notarijatu i time sačuvano do današnjih dana, za razliku od brojnih ličnosti sličnog životnog puta, o kojima danas ne znamo ništa. U radu donosimo nova čitanja signatura iz Dubrovačkog arhiva, budući se u Dinićevoj zbirci potkralo nekoliko sitnih grešaka u transkripciji teksta.

Iz žalbe podnesene 3. januara 1441. godine saznajemo da je posljednjeg mjeseca prethodne godine jedan karavan sa robom i dubrovačkim trgovcima, predvođen Andrijom Pribinićem i Milašem Pribilovićem, stigao u Podborač, sjedište zemlje Pavlovića. Odatle su uputili manji dio karavana, na čelu sa braćom Pribislavom i Radosavom, te njihovim kompanjonom Božićkom kao prethodnicu u zemlju vojvode Stjepana Vukčića Kosače, kako bi od gosta Gojsava dobili dozvolu za slobodan i nesmetan prijelaz. Dozvola je uredno izdata, međutim, rečena braća i Božićko nisu čekali ostatak karavana, nego su se uputili dalje. Kada je glavnina povorke stigla do odredišta, utvrdilo se da nemaju dozvolu za prelazak preko teritorije Kosača, te

<sup>1</sup> Titula gosta je bila najviši rang u hijerarhiji Crkve bosanske, podređen jedino djedu, kao vrhovnom crkvenom autoritetu. Za više informacija pogledati: Пејо Ђошковић, О гостима "Цркве босанске", *Историјски зборник* 1, Бања Лука 1983, 7-40.

su im gost Gojsav i vojvodin neimenovani službenik zaplijenili robu u tkaninama u vrijednosti od 768 perpera:

*Andreas Pribinigh et Milas Pribilouigh socii coram domino Rectore ser Damiano de Menze fecerunt lamentum supra Pribisauum et Radosauum fratres [prazan prostor] et Bosigcum eorum socium. Dicentes quod ipsi existentes subter Boraç misunt unum eorum nuntium ad Goysauum gost patarinum ad impetrandum et petendum saluum conductum quod ipsi possent cum rebus suis secure transire per eius (contratum) sine impedimento, et ipse patarinum cum valioso vayuode Stiepani fecit sibi dictum saluum conductum quem habuit suprascriptas Radosauus et ipsam postea dedit Bosigcho suprascripto, et ipse Bosigchus postea iuit cum dicto saluo conductu ad ipsos Andream et Milas socios. Quem saluum conductum ipsi Andreas et Milas pecierunt ipse Bosigcho et ipse Bosigchus noluit ipsum sibi dare et accepit ipsam in se, et incepit ire ad viagium cum ipso saluo conductu et precedere dictos Andream et Milas, et ipsi se posuerunt ad transiendum post ipsum Bosighum sub spe dicti salui conducti, et cum fuerunt ad dictum patarinum ipse patarinum intromisit ipsos cum ominibus rebus in presenti cetula descriptis quia non hebant penes se dictum saluum conductum, et quod dictus Bosigchus portauant ipsim ante et non aspectauit ipsos. Dicens dictus patarinus quod ipse ostenderent dictum saluum conductuum que ipsi dicebant sibi fore factum per ipsam patarinum, et quod tunc ipsi inerunt et pecierunt psum saluum conductuum a dicto Bosigcho et sociis quem ipsi obtinuerant nomine ipsorum Andree et Milas et ipsi noluerunt ipsis dare nec ostendere dictum saluum conductuum ob quid ipsorum Bosigchi et sociorum deffectu ipsi Andreas et Milas socii per diderunt omnes res et masaritias in presenti cetula hic intro clusa descriptas que omnia excedunt valutam yperperos 768. Quare pecierunt subueniri in iure contra dictos etc. Testes: Vuchosauus, Ifchus et Iuan } fratres Sliepochig.<sup>2</sup>*

<sup>2</sup> Državni arhiv Dubrovnik = DAD, Lam. de foris, XIV, f: 102v (3. 1. 1441.). Sa malim razlikama izvor je objavljen i u: *Из дубровачког архива III*, (ур.) Михаило Динић, САНУ, Зборник за историју, језик и књижевност, III одељење, књига XXII, Београд 1967, 194-195, gdje je najveća razlika u promjeni čitanja odnosa Božićka sa ostalim Dubrovčanima - od rodbinskog odnosa sadržanog u pojmu *socrum*, kako je Dinić čitao izvor, do novog rješenja *socium* koje odgovara čisto poslovnim vezama tipičnim za karavansku trgovinu.

Gost Gojsav se spominje u još jednoj tužbi, koja je po svojoj strukturi bliža klasičnoj pljački, međutim spominjanje u tužbi vlaha Vragovića, koji su smješteni u okolici Trebinja,<sup>3</sup> ipak sugerije da se i u ovom slučaju radi o karavani, te je sasvim moguć vrlo sličan scenario kao u prethodnom primjeru:

*Boghissa Boghmilouigh merçarius coram domino Rectore ser Johane de Volzo fecit lamentum supra Radoe Rughiza et supra suos villanos ville de Vinizcha, et supra Voçaç Vragolouigh, et supra suos villanos, et supra Vocheliam Bosnacigh se supra Radasinum Lisigh de Gorasde, et supra Gos patarinum, et supra suam familiam, dicens quod ipsi supradicti accusati arripuerunt sibi infrascriptas res videlicet: Unun equum cum sella valoris ducatorum 17, unam vestem et mantellum valoris ducatorum 9, et unum capellum et spatam valoris ducatorum 2 et dimidio, trecentum libras cere valoris yperperorum 78, undecim libras sete valoris yperperorum 22, denarios numeratos yperperorum 125.<sup>4</sup>*

Za sljedeću analizu historiografije o ovom predmetu važno je još nekoliko izvora koji nisu u direktnoj vezi sa gostom Gojsavom i koji govore da je u to vrijeme na teritoriji Stjepana Vukčića kontrola prometa bila dosta pooštrena i da su određene nepravilnosti bile česte.<sup>5</sup>

Historiografski osvrti na gosta Gojsava uglavnom su bili povezani sa istraživanjem svjetovne uloge pripadnika Crkve bosanske ili sa

<sup>3</sup> Esad Kurtović, Seniori hercegovačkih vlaha, u: *Hum i Hercegovina kroz povijest*. Zbornik radova, knjiga 1, (ur.) Ivica Lučić, Hrvatski institut za povijest, Zagreb 2011, 660.

<sup>4</sup> DAD, Lam. de foris, XIV, f: 164v (22. 2. 1441.). М. Динић, *Из дубровачког архива III*, 195.

<sup>5</sup> „Prima pars est de dando libertatem domino rectori et eus Minori Consilio scribendi litteras comendaticias voyvode Stipano pro relaxatione salmarum pannorum detentarum nostris mercatoribus per eius patharinos prout eidem domino rectori et Consilio videbitur fore opportunum. Captum per omnes“. DAD, Cons. Rog, VII, fol. 187, (22. 8. 1440). U još jednom zapisu iz više puta spominjane zbirke Mihaila Dinića, spominju se i trgovci iz Srebrenice koji su opljačkani od patarena kod Goražda: „... Et cum postea ipse Vlatcus rediisset Ragusium ipse confessus dicto Stiepano Nencouigh quod de ipso veluto quem negaverat habuisse una pars fuit sibi arrepta per patarinos apud Gorasde in Bosnia“, М. Динић, *Из дубровачког архива III*, 196, ali nam se čini da je veza ovog događaja sa našom temom jako tanka, ako i postoji.

analizom trgovine u unutrašnjosti srednjovjekovne Bosne.<sup>6</sup> Najranije spominjanje nalazimo još u slavnom djelu Konstantina Jirečeka, koji se nije upuštao u pokušaje objašnjavanja akcije gosta Gojsava, nego ju je samo registrirao kao ovosvjetski posao crkvenog lica.<sup>7</sup> Uz pogrešno lociranje mjesta u kojem su se odigrali opisani događaji, ništa opširniji nije bio ni Bogumil Hrabak u svom pregledu starije prošlosti Goražda,<sup>8</sup> dok je Desanka Kovačević-Kojić ovu aktivnost uklopila u opće tokove i principe srednjovjekovne trgovine.<sup>9</sup> Nešto više pažnje gost Gojsav izazvao je kod Dominika Mandića. Iako pogrešno Gojsava smatra carinikom vojvode Stjepana, dosta je interesantno, mada u kasnijoj literaturi zanemareno stajalište, da se hiža gosta Gojsava nalazila na području Glasinca.<sup>10</sup> Ova teorija je zanimljiva jer je to područje bilo raskrsnica karavanskih puteva i zna se da je u njemu postojala carina Sandalja Hranića.<sup>11</sup> No, kako ostale okolnosti ipak ove događaje vezuju za okolicu Goražda, ta teorija najvjerovatnije nije osnovana. Ponajdalje u nagađanjima vezanim za događaj s kraja 1441. godine otišao je John V. A. Fine Jr. On ne samo da pronalazi nekakvu urotu koju su Gojsav i rečeni Božičko spleli kako bi opljačkali nesretne Dubrovčane, nego u činjenici izdavanja

<sup>6</sup> Analiza jednog dijela historiografije o gostu Gojsavu, no nažalost, bez pokušaja dodatne razrade ove teme, može se pronaći u: Sejfudin Isaković, Crkva bosanska u očima dubrovačkih suvremenika, *Historijska traganja* 15, Sarajevo 2015, 116-120.

<sup>7</sup> „Они су се бавили и овосветским пословима. “Goysavus gost Patarinus” издавао је 1441, на северној граници области Стефана Вукчића, спроводна писма за караване и конфисковао робу оних трговаца који би стигли без докумената“, Константин Јиречек, *Историја Срба II*<sup>2</sup>, Слово Љубве, Београд 1978, 277.

<sup>8</sup> „Неке власти имали су и поједини патарени “гости”, на примјер Gojsav у Подборачу. Он је давао dubrovačким трговцима документе о слободном пролазу, а одузимао је робу свима који такав акт нису имали“, Bogumil Hrabak, Goražde od XIV do XVI veka, *Jugoslavenski istorijski časopis*, god. XXX, br. 2, Beograd 1997, 23.

<sup>9</sup> Desanka Kovačević, *Trgovina u srednjovjekovnoj Bosni*, Naučno društvo SR BiH, Djela, knjiga XVIII, Odjeljenje istorijsko-filoloških nauka, knjiga 13, Sarajevo 1961, 162-163. O tim principima će više riječi biti nešto kasnije.

<sup>10</sup> Dominik Mandić, *Bogomilska crkva bosanskih krstjana*, Chicago 1962, 310-311.

<sup>11</sup> Vesna Mušeta-Aščerić, *Sarajevo i njegova okolina u XV stoljeću*, Sarajevo Publishing, Biblioteka: Kulturno nasljeđe, Sarajevo 2005, 20.

*salvuum conductuma* vidi “jasnu unutrašnju rascjepkanost Bosne”.<sup>12</sup> Ovo tumačenje sasvim odgovara autorovom dobro poznatom viđenju bosanskog srednjovjekovlja kao neke vrste Divljeg zapada, no ne i realnoj slici svakodnevnog života u kojem su pravne norme itekako bile poštovane i zbog kojih su na kraju i dubrovački trgovci u ovom slučaju izvukli deblji kraj.

U opširnoj analizi izvornih vijesti o gostima Crkve bosanske Pejo Ćošković je iz navedenog izvora vidio određeni nivo “prerogativnih vlasti” koje je gost Gojsav obnašao.<sup>13</sup> U kasnijem vraćanju na ove događaje, Ćošković je odbacio ideju o paralelnoj crkvenoj administraciji te se priklonio Ćirkovićevoj interpretaciji, uz ostavljanje mogućnosti da je Gojsav ipak, zbog svoje pismenosti, obavljao određene administrativne dužnosti.<sup>14</sup> Rečena interpretacija Ćirkovića počela je prije svega kritikom svojih prethodnika koji gotovo da uopće nisu obratili pažnju na činjenicu da u navedenim događajima uz Gojsava istovremeno sudjeluje i funkcioner vojvode Stjepana, tzv. *valiosus*, što može značiti samo “naredbenik”. Iz ovoga je autor zaključio da ne može biti govora o paralelnoj administraciji Crkve bosanske na teritoriji Kosača, ali isto tako neosnovanim uopštavanjem smatra trajniju aktivnost gosta Gojsava, jer se sve

<sup>12</sup> „When they entered the gost’s territory Bosigchus dissapeared and since they were unable to produce the safe-conduct, the gost had confiscated all their goods. It is apparent that the merchants had fallen into a trap. Persumably the Patarins and Bosigchus’ family split the profits. ... After all, the merchants could not expect to travel without a visa. If safe-conducts were needed to go from the territory of one noble to another, we have further evidence that Bosnia ought to be regarded as a land of separate autonomous units rather than as a unified state.“, John V. A. Fine, *The Bosnian Church: A New Interpretation (A Study of the Bosnian Church and Its Place in State and Society from the 13th to the 15th Centuries)*, Columbia University Press, East European Monography, No. X, New York – London 1975, 258-259.

<sup>13</sup> „Податак је несумњиво веома занимљив јер недвојбено свједочи да је један угледни црквени достојанственик имао у својој надлежности и неке прерогативе власти у пограничном предјелу власти Стјепана Вукчића и области његових рођака Павловића“. П. Тошковић, О гостима “Цркве босанке, 24-25.

<sup>14</sup> Pejo Ćošković, *Crkva bosanska u XV stoljeću*, Institut za istoriju, Historijske monografije, knjiga 2, Sarajevo 2005, 332.

svodi samo na jedan izvorni podatak.<sup>15</sup> Raspravu po ovom pitanju Ćirković okončava zaključkom da će za "zanimljivu i privlačnu hipotezu o učešću "strojnika" crkve bosanske u upravljanju državnom teritorijom biti potrebno potražiti druge oslonce u izvorima", a ne vijestima o gostu Gojsavu.<sup>16</sup>

\* \* \*

Kako bismo shvatili pravu ulogu koju gost Gojsav ima u događajima koje nam predstavlja izvor iz dubrovačke serije *Lamenta de foris*, prva stvar koju treba analizirati jeste radnja koju on obavlja – izdavanje propusnice *salvuum conductum*. Dakle, očito je da nije riječ o klasičnom carinjenu robe, koja predstavlja drugačiji pravno-ekonomski pojam, nego o posebnoj vrsti tzv. "tranzitne carine", odnosno davanja garancije za bezbjedan prijelaz kroz teritoriju velikaša, koja je plaćana gotovinom, a ne dijelom robe.<sup>17</sup> Bosanski velikaši su uvidjeli da se u naplaćivanju prolaza dubrovačkim trgovcima kroz svoju teritoriju krije dodatni izvor finansiranja, a

<sup>15</sup> Sima Ćirković, Bosanska crkva u bosanskoj državi, *Prilozi za istoriju Bosne i Hercegovine 1, Društvo i privreda srednjovjekovne bosanske države*, (ur. Enver Redžić), ANUBiH, Posebna izdanja, Knjiga LXXIX, Odjeljenje društvenih nauka, knjiga 17, Sarajevo 1987, 227-229. U svojim ranijim priložima ipak je i Ćirković dozvoljavao da je gost Gojsav imao određene funkcije vlasti: Сима Ћирковић, *Херцег Стефан Вукчић-Косача и његово доба*, САНУ, Посебна издања, књ. CCCLXXVI, Одељење друштвених наука, књ. 48, Београд 1964, 217.

<sup>16</sup> S. Ćirković, Bosanska crkva u bosanskoj državi, 230.

<sup>17</sup> Carine na području srednjovjekovne Bosne i Srbije su dobro izučene. Znaju se brojne informacije o načinu carinjena robe, mjestima gdje su se carine nalazile, pa čak i o značaju samih carinika, no nema niti jednog podatka o nižim službenicima na carinama. Više informacija o carinama u srednjovjekovnoj Bosni može se pronaći u slijedećim naslovima: Kosta Vojnović, Carinarski sustav Dubrovačke republike, *Rad JAZU* 129 (1896), 90-171; Милан К. Ивановић, Прилози за историју царина у средњовековним српским државама, *Споменик СКА ХСVII*, Београд 1948, 7-61; Десанка Ковачевић-Којић, Развој и организација царина у средњовековној Босни, *Годишњак историјског друштва Босне и Херцеговине VI*, Сарајево 1954, 229-248; Ђуро Тошић, О дријевској царини, *Прилози* 16, Сарајево 1979, 191-195; Андрија Веселиновић, Царински систем у Србији у доба Деспотовине, *Историјски гласник* 1-2, Београд 1984, 7-37; Сениша Мишић, Андрија Веселиновић, Царина, у: *Лексикон српског средњег века*, (ур.) Сима Ћирковић, Раде Михаљчић, Knowledge, Београд 1999, 792-795.

zauzvrat su im nudili sigurnost u toku puta po prostoru na kojem oni imaju neposrednu vlast. Dubrovčani se često žalje na uspostavljanje novih vrsta nameta na njihovu robu, nazivajući ih novinama, no, te žalbe najčešće nisu imale bilo kakvog uspjeha.<sup>18</sup> Ovo je najvjerovatnije bila tako uobičajena daća da se podrazumijevala kao sastavni dio ekonomskog poslovanja u unutrašnjosti, te kao takva i nije bila često zapisivana u izvorima.<sup>19</sup> U bosanskom srednjovjekovlju imamo još nekoliko poznatih primjera,<sup>20</sup> tako da sa sigurnošću možemo zaključiti da je u pitanju posebna vrsta oporezivanja robe, koja je jasno različita od carine. Ova praksa bila je poznata i u Zapadnoj Europi, npr. u Italiji je nazivana *fide* ili *tratte*.<sup>21</sup> Također, ne treba pojavu zasebnog oporezivanja dubrovačke robe u zemljama podkontrolom bosanskih velikaša posmatrati kao vid raspada društva, nego kao jedan logičan korak u razvoju odnosa vladara i vlastele, u kojem je vlastela uspijevala isposlovati sve veće i veće privilegije na svojim teritorijama, no, nikada van državnog sistema i van osnovnih principa društvenog uređenja: *vjerne službe* i *vjere gospodske*.<sup>22</sup>

<sup>18</sup> Kao primjer rečenih žalbi pogledati: Раде Михаљчић, Писмо Дубровчана краљу Остоји о царинама на Љутој и Леденицама, *Грађа о прошлости Босне* 3, Бања Лука 2010, 81-85.

<sup>19</sup> D. Kovačević, *Trgovina u srednjovjekovnoj Bosni*, 162. Gotovo identična situacija je poznata i na jednom tako ogromnom prostoru kao što je bilo Bizantsko carstvo, gdje je trgovina bila znatno intenzivnija. Zna se da su putarine: "transit-dues" naplaćivane, ali ne i mnogo o samom mehanizmu njihovog ostvarivanja: Steven Runciman, *Byzantine Trade and Industry*, u: *The Cambridge Economic History of Europe, Vol. II, Trade and Industry in the Middle Ages*, M. M. Postan, Edward Miller (eds.), Cambridge University Press, Cambridge 1987, 141.

<sup>20</sup> D. Kovačević, *Trgovina u srednjovjekovnoj Bosni*, 162-163.

<sup>21</sup> Philip Jones, *Medieval Agrarian Society in its Prime: Italy*, *The Cambridge Economic History of Europe. Vol. 1 The Agrarian Life of the Middle Ages*, M. M. Postan, H. J. Habakkuk (eds.), Cambridge University Press, Cambridge 1966, 381.

<sup>22</sup> Ključni naslov o ovom problemu i dalje je: Сима Ћирковић, "Верна служба" и "вјера господска", *Зборник Филозофског факултета* VI/2, Београд 1962, 95-111. O odnosu bosanskog plemstva prema centralnoj vlasti i kritici nekih starijih historiografskih stavova o "samovolji barona" i raspadu društvenog uređenja vidi: Dženan Dautović, *Slavenska varijanta feudallizma (analiza na primjeru bellatores bosanskog srednjovjekovlja)*, *Bosna franciscana* 41, Sarajevo 2014, 133-164.



Jedan od najvažnijih faktora u implementaciji ove prakse jeste strateški položaj na kome će se putarina naplaćivati. U sistemu kopnene trgovine, te strateške tačke su obično na raskršću puteva ili uz riječne tokove.<sup>23</sup> Da je Goražde sasvim logično mjesto za odvijanje ove radnje svjedoči i činjenica da je na tom mjestu postojala stanica za pregrupisanje robe. Koliko su bosanski velikaši imali dobiti od ove putarine nije poznato, no na osnovu nekoliko suvremenih primjera iz dosta udaljenih prostora,<sup>24</sup> može se smatrati da ona nije bila zanemariva.

Nakon što smo donekle rasvijetlili prirodu posla kojeg je gost Gojsav obavljao u našem izvoru, preostaje nam da utvrdimo koje je to mjesto gost Gojsav imao u lokalnoj administraciji Stjepana Vukčića Kosače. Odmah moramo istaći da ukoliko prihvatimo Ćirkovićevo polazište o "neosnovanom uopštavanju" u pogledu funkcije gosta Gojsava, jer su zaključivanja bazirana samo na jednoj izvornoj vijesti, ne možemo napraviti nikakav korak unaprijed u razumijevanju ovog problema.<sup>25</sup> Smatramo da ipak ima osnova da se u ovom slučaju primijeni nešto fleksibilnija metodologija, prije svega jer se i druga vijest koju smo predočili, iz februara 1441, može dovesti u izravnu vezu sa našom tematikom. Osim toga, zabilježena informacija se odnosi prije svega na jedan incident, odstupanje

<sup>23</sup> O razvoju srednjovjekovnih kopnenih puteva na ruinama antičkih komunikacija vidjeti članak: Robert Sabatino Lopez, *The Evolution of Land Transport in the Middle Ages, Past and Present*, No. 9, Oxford University Press, Oxford 1956, 17-29.

<sup>24</sup> Interesantno je zapažanje da svoj ekonomski razvoj i pretvorbu u centar srednjovjekovne ruske države, Moskva uveliko duguje upravo velikim sredstvima koje su njezini knezovi prikupljali od slobodnog prolaza roba rijekom Volgom: Forrest R. Pitts, *The Medieval River Trade Network of Russia Revisited, Social Networks 1*, Elsevier, Netherlands 1978/79, 287.

<sup>25</sup> Dvostruka karijera crkvenih lica, bilo da su pripadnici redovne hijerarhije, bilo članovi nekog samostanskog reda, nije bila rijetka pojava i već je ustanovljena u nauci. Cf: Virginia Davis, *Clerics and the King's Service in Late Medieval England, Église et État, Église ou État?. Les clercs et la genèse de l'État moderne*, (ur.) Christinie Barrallis, Jean-Patrice Boudet, Fabrice Delivré et Jean-Philippe Genet, Éditions de la Sorbonne, École française de Rome, Paris-Rome 2014, 25-33; Ron Lancaster, *Of Monks, Managers, and Lawyers: The Emergence of Bureaucratic Careers in the Medieval Church*, University of Chicago, Chicago 2008.

od ustaljenog principa poslovanja, uzrokovano ne Gojsavom ili drugim pripadnikom lokalne administracije, nego Dubrovčaninom Božićkom, koji se nepošteno ili neodgovorno ponio prema svojim saputnicima iz karavane. Ova putarina je očito odavno ustaljena u bosansko-dubrovačke ekonomske odnose, jer dobro poznato oštro reagiranje Dubrovčana na sve "novotarije" u unutrašnjosti i njihovo odlučno odbijanje da prihvate bilo kakve nove poreze na robu, ovaj put izostaju. Osim toga, u ovom slučaju nema nikakvih naznaka specifičnih mehanizama pravne regulacije sporova dubrovačkih trgovaca sa ljudima iz unutrašnjosti,<sup>26</sup> nego imamo karakteristično iznošenje problema pred dubrovačkog kneza i rješavanje nastalog spora u okviru pravnih norma Dubrovačke republike.

Dakle, ukoliko prihvatimo činjenicu da je putarina ili *salvum conductum* bila uobičajena praksa u srednjovjekovnoj Bosni, onda zaista nema logike smatrati naš slučaj nekim izuzetkom u kojme se strojnik Crkve bosanske tu slučajno našao, nego je mnogo smislenije ovu funkciju gosta Gojsava vidjeti kao oblik službe Kosačama, baš kao što je, npr. gost Radin imao ulogu u vojvodinim diplomatskim akcijama. Sasvim je prirodno da osoba koja izdaje rečenu dozvolu stalno i zadužena za tu, ipak, ozbiljnu funkciju. Druga je nedoumica koju je to tačno funkciju u toj lokalnoj administrativnoj jedinici gost Gojsav obavljao. Očito je postojanje još jednog službenika – *valiosus*, o čijoj ulozi u cijelom procesu još manje znamo. Na žalost, u cjelokupnom fondu izvora dubrovačke provenijencije o srednjovjekovnoj Bosni nemamo niti jedan spomen uređenja i sastava bilo kojeg oblika lokalnih administrativnih jedinica, pa čak niti carina, uz iznimku drijevske carine, koju su opet mahom držali Dubrovčani. Ipak, za moguće rješenje ovog problema, dovoljno je pogledati upravo u Dubrovnik i ustrojstvo velike carine. U jednoj staroj, ali još uvijek vrijednoj raspravi stoji: "Ustrojstvo i manipulacija velike *divone* bješe za ovo razdoblje jednostavno. Četiri *divonijera* prije birana po Malom Vijeću, a kasnije po Velikom Vijeću za godinu dana upravljahu carinom. Za pomagača imali su oni pisara, kojega predlagahu Malome Vijeću, da izabere između

<sup>26</sup> O tome više u: Vera Čučković, Parnica sa Radojem Vinarićem podanikom hercega Stjepana vođena pred dubrovačkim sudom, *Godišnjak Pravnog fakulteta*, god. XVI-XVII, Sarajevo 1968-1969, 393-409.

trojice najsposobnijega. On bi vodio knjigu, gdje bi zabilježio sve trgovine, što bi se izvozile, a po njoj i izdavao isplatu trgovcu”.<sup>27</sup> Da li ovdje možemo prepoznati Gojsavljevo zaduženje? Da li je on mogao u okviru svoje službe vojvodi Stjepanu vršiti dužnost pisara na stanici blizu Goražda i naplaćivati putarinu, te izdavati trgovcima *salvum conductum*? Smatramo da ova pretpostavka ima osnove, prije svega jer je njegova sljedba bila redovničkog tipa, a samim time i sklona knjizi i obrazovanju. Ovom tvrdnjom ne mislimo izjaviti da u srednjovjekovnoj Bosni nije bilo pismenih ljudi osim članova Crkve bosanske. U ovom periodu kasnog srednjeg vijeka, kada se mnogi domaći trgovac i niži velikaš izdigao iznad okolnog prosjeka upravo svojom snalažljivošću i pismenošću, ta tvrdnja svakako ne bi bila ispravna. Međutim, sasvim je moguće da je upravo pismenost gosta Gojsava preporučila za ovo odgovorno mjesto.

\* \* \*

Drugi segment na kome ćemo pokušati sagledati ličnost gosta Gojsava jeste teorija o patronatstvu u nastanku jednog od sačuvanih rukopisa iz okrilja Crkve bosanske, Radosavljevog zbornika. Kako nemamo potvrde da je riječ o istom Gojsavu, ovoj tvrdnji moramo prići sa dosta rezerve, ali ipak smatramo da smo u tekstu koji slijedi pronašli dovoljno indikacija za taj zaključak.

Radosavljev zbornik, koji se danas nalazi u Vatikanskoj knjižnici unutar *Fondo Borgiano ilirico* 12, odavno je privukao pažnju istraživača.<sup>28</sup> Međutim, većinom je bila riječ o slavistima, povjesničarima jezika ili umjetnosti, koji su istraživali brojne druge segmente ovog interesantnog rukopisa, te kojima tekst u kolofonu **Ѹ** **к** **н** **и** **г** **и** **г** **и** **п** **и** **ш** **Ѹ** **Р** **А** **Д** **О** **С** **А** **В** **Ь** **К** **Р** **Ь** **С** **Т** **И** **Ћ** **Н** **И** **Н** **Ь** **Г** **О** **И** **С** **А** **В** **Ь** **К** **Р** **Ь** **С** **Т** **И** **Ћ** **Н** **И** **Н** **Ь** **Ѹ** nije bio dovoljno interesantan. Samo je Rački našao za shodno da kaže kako je “Gojsak potpuno nepoznata osoba”.<sup>29</sup>

<sup>27</sup> K. Vojnović, Carinarski sustav Dubrovačke republike, 96.

<sup>28</sup> Pogledati spisak literature u Anica Nazor, *Radosavljeva bosanska knjiga. Zbornik krstjanina Radosava*, Forum Bosne, Sarajevo 2008. 20-21, i u Jagoda Jurić-Kappel, Rukopis krstjanina Radosava u svjetlu dosadašnjih istraživanja, *Bosnien im Spiegel älterer Schriften. Philologisch-linguistische Studien – Bosna u ogledalu starije pismenosti. Filološko-lingvističke studije*, Liaunigg, Wien 2013, 95-103.

<sup>29</sup> Franjo Rački, Dva nova priloga za poviest bosanskih Patarena, *Starine knj.*

Postoji nekoliko okolnosti zbog kojih smatramo da je Gojsav iz Radosavljevog zbornika identičan gostu Gojsavu o kojem je riječ u ovom radu. Najprije, rasprostranjenost samog muškog imena Gojsav u srednjovjekovnoj Bosni dosta je rijetka, barem u sačuvanim izvorima,<sup>30</sup> dok je u Hrvatskoj i Srbiji to ime nešto rasprostranjenije.<sup>31</sup> Zatim, imamo i hronološku podudarnost, jer je Radosavljev zbornik napisan 8 дни господина краља Томаша и дида Ратка,<sup>32</sup> što je svega nekoliko godina nakon događaja opisanih u prvom dijelu teksta. Geografski kriterij u ovom slučaju nije moguće podvrći analizi, jer nije poznato gdje je pronađen Radosavljev zbornik. Zbog velike upotrebe ikavizama, u slavistici je povezivan sa raznim dijelovima Bosne. Preovlađujuće stanovište govori o sjeverozapadnoj Bosni,<sup>33</sup>

---

XIV, JAZU, Zagreb 1882, 22. Rački je u nastavku teksta (str. 29) ustvrdio još i: „Gojsak, za kojega je Radosav pisao ovu knjigu, bio je takodjer samo „krstjanin“, nije bio ni „djed“, ni „gost“ ni „starac“, t.j. nije bio organ „crkve bosanske“ već običan vjernik“. O prvom dijelu ove izjave će kasnije biti još riječi, dok je drugi dio, o krstjaninu kao običnom vjerniku, današnja nauka o Crkvi bosanskoj uvjerljivo oborila. O tome više u: P. Čošković, *Crkva bosanska u XV. stoljeću*, 229-273.

<sup>30</sup> Pored gosta Gojsava poznat je još vlastelin Gojsav Vojsilović, koji se spominje kao svjedok u povelji bana Stjepana II Kotromanića od 23. oktobra 1332. godine. F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 102; određeni vlah Gojsav, sin Bjeladina Priradca, kovač Gojsav iz Popovog Polja (Esad Kurtović, *Konj u srednjovjekovnoj Bosni*, 215+192), te Gojsav Gojčić iz Jajca, Gojsav Petanović iz Drijeva i Gojsav Stjepojević iz katuna Ostoje Vlahovića (Esad Kurtović, *Izvori za historiju srednjovjekovne Bosne I/1*, ANU BiH, Sarajevo 2017, br. 457, str. 86 + br. 567, str. 109; Isti, Sitni prilog o vlasima Vlahovićima, *Preporod Godišnjak za 2005*, 50.)

<sup>31</sup> Najpoznatiji je svakako kralj Gojsav koji je Hrvatskom vladao na prijelazu milenija. Nikša Lučić, u: *Hrvatski bibliografski leksikon*, s.v. Gojsav (Goislav, Gojislav, Goyslauus). Ova analiza rasprostranjenosti imena Goislav napravljena je na osnovu registara ličnih imena u: F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 588; Љубомир Стојановић, *Старе српске повеље и писма*, књига 1, Дубровник и његови суседи други део, Српска краљевска академија, Зборник за историју, језик и књижевност српског народа, прво одељење, Споменици на српском језику, књига XXIV, Београд – Сремски Карловци 1934, 572; М. Динић, *Из дубровачког архива III*, 247.

<sup>32</sup> Najpreciznije je ovaj spis datiran u period između 1446. i 1459. godine: P. Čošković, *Crkva bosanska u XV stoljeću*, 418-419.

<sup>33</sup> Herta Kuna, Radosavljev rukopis i bosanska srednjovjekovna književnost, *Godišnjak odjeljenja za književnost Instituta za jezik i književnost u Sarajevu*, Sarajevo 1977, 22.

međutim, taj podatak nam samo govori o mjestu rođenja/odrastanja krstjanina Radosava i nipošto ne mora biti značajan za određivanje mjesta nastanka rukopisa. Konačno, posljednji kriterij koji govori u prilog teoriji poistovjećivanja dvojice Gojsava jeste materijalna situiranost gosta Gojsava koja mu je omogućavala nabavku ove vrijedne knjige. Knjiga je u srednjem vijeku bila luksuzni predmet,<sup>34</sup> naročito ako je bila bogato ilustrirana poput našeg primjera. Pogledajmo druge poznate patrone rukopisa nastalih u okrilju Crkve bosanske: herceg Hrvoje Vukčić Hrvatinić je sponzorirao Hvalov zbornik, tepčija Batalo Šantić Batalovo evanđelje, usorski velikaš Divoš Tihoradić Divoševo evanđelje. U pitanju su sve jako bogate osobe sa izrazitom svjetovnom moći. Gost Gojsav svakako nije po bogatstvu i moći bio blizu ovim velikašima, no njegovo službovanje kod Stjepana Vukčića, uz poznate primjere materijalnog blagostanja gosta Mišljena i gosta Radina, jedini je poznati način na koji je član Crkve bosanske mogao steći dovoljna sredstva za finansiranje izrade luksuzne knjige tipa Zbornika krstjanina Radosava.

U stvari, jedina nedoumica koja baca sumnju na ponuđenu teoriju jeste adresiranje Gojsava kao "krstjanina" u kolofonu Radosavljevog zbornika. Problem leži u činjenici da da nisu pronađeni primjeri da su članovi Crkve bosanske pripadnike hijerarhije svoje sljedbe, kao što je bio gost Gojsav, nazivali krstjanima. Taj naziv je ostao rezerviran za obične redovnike, dok su pripadnici crkvene hierarhije nazivani ili po svojim titulama, ili strojnicima ili, u najboljem slučaju, "poglavitim krstjanima".<sup>35</sup> Ova nedoumica će, barem za sada, morati ostati nerazjašnjena. Mnoge se teorije nameću kao moguće, pogotovo što je primjećena znatna aljkavost Radosava u pisanju Zbornika, što on sam opravdava ере ми ста рѣци трѣдњи тежеће. Međutim, uslijed

<sup>34</sup> U dokazivanju ove tvrdnje nije čak ni potrebno tražiti dokaze u europskom srednjovjekovlju, dovoljno su slikoviti podaci sa našeg prostora: 1429. godine Martin Nikole Đerđašević je dao 13 dukata za jednu knjigu koju mu je prodao fra Vlaho iz Podvisokog; 1470. godine u Dubrovniku su za 26 dukata prodate 4 knjige kupljene u Jajcu nakon pada Bosanskog kraljevstva. Десанка Ковачевић-Кojiћ, *Градска насеља средњовјековне боснаске државе*, Веселин Маслеша, Сарајево 1978, 341; Ista, Franjevci u gradskim naseljima srednjovjekovne Bosne, *Radovi Hrvatskog društva za znanost i umjetnost III*, Sarajevo 1995, 44 (= *Градски живот у Србији и Босни (XIV-XV)*, Историјски институт, *Studia historica Collecta*, књига 2, Београд 2007, 251).

<sup>35</sup> P. Čošković, *Crkva bosanska u XV stoljeću*, 231-235.

nedostatka bilo kakvih dokaza, nećemo ulaziti u “neosnovana uopštavanja”. Samo treba reći da smatramo da je malo vjerovatno da su se u isto vrijeme pojavila dvojica članova Crkve bosanske sa istim, rijetkim imenom i sa rijetkim materijalnim statusom koji bi im omogućio finansiranje izrade knjige, pa stoga, ova teorija zaslužuje da bude predstavljena i izložena sudu javnosti. Bez obzira na ovaj detalj, ličnost gosta Gojsava ostaje zanimljiv primjer uključenosti članova Crkve bosanske u svakodnevni život sredine u kojoj su živjeli, primjer za sagledavanje odnosa prema velikaškim porodicama koje su imale svjetovnu vlast na prostoru njihovog djelovanja, te primjer koji govori u korist razmišljanjima o pismenosti i prosvjećenosti najistaknutijih pojedinaca ove specifične crkvene organizacije.

## **GOST GOJSAV, „POGLAVITI KRSTJANIN“ IN KOSAČA LOCAL ADMINISTRATION AND THE QUESTION OF PATRONAGE OF THE RADOSAV'S CODE**

### **Summary**

This paper investigates the career of gost Gojsav a high ranking official at the Bosnian church, a unique church organisation that existed in the territory of the Bosnian Kingdom and did not have any connections with the Roman Church. However, all known information about the career of this person was not linked with his religious activities, rather with his service as sort of a customs officer for the mighty local feudal lord Stjepan Vukčić Kosača. Our protagonist was included in an incident when some goods from traders from Dubrovnik (Ragusa) were confiscated due to their lack of permit of passage through the land of Kosačač. Thus the main theme of this paper is a small wheel in the system of medieval trade customs, as well as his role as a religious person with secular duties. Second part of the paper is dedicated to the theory that gost Gojsav was a patron of a church book called Radosavljev zbornik. There are a lot of arguments in favor of the theory, but one inconsistency is making things complicated, and makes it difficult to reach a definite conclusion.

## BIBLIOGRAFIJA

### Neobjavljeni izvori:

- Državni arhiv Dubrovnik (DAD):
  - serija: Lamenta de foris, knj: XIV
  - serija: Consilium Rogatorum, knj: VII

### Objavljeni izvori:

- Динић, Михаило, *Из дубровачког архива III*, САНУ, Зборник за историју, језик и књижевност, III одељење, књига XXII, Београд 1967.
- Miklosich, Franz, *Monumenta Serbica spectantia historiam Serbiae, Bosnae, Ragussii*, Српска школска књига – Филозофски факултет, Библиотека фототипских издања, књига 3, Београд 2006.
- Nazor, Anica, *Radosavljeva bosanska knjiga. Zbornik krstjanina Radosava*, Forum Bosne, Sarajevo 2008.
- Стојановић, Љубомир, *Старе српске повеље и писма*, књига 1, Дубровник и његови суседи други део, Српска краљевска академија, Зборник за историју, језик и књижевност српског народа, прво одељење, Споменици на српском језику, књига XXIV, Београд – Сремски Карловци 1934.
- Kurtović, Esad, *Izvori za historiju srednjovjekovne Bosne (ispisi iz knjiga zaduženja Državnog arhiva u Dubrovniku, 1365-1521) I/1*, ANU BiH, Sarajevo 2017.

### Sekundarna literatura:

- Ђирковић, Сима, "Верна служба" и "вјера господска", *Зборник Филозофског факултета VI/2*, Београд 1962, 95-111.
- Ђирковић, Сима, *Херцег Стефан Вукчић-Косача и његово доба*, САНУ, Посебна издања, књ. CCCLXXVI, Одељење друштвених наука, књ. 48, Београд 1964.
- Ćirković, Sima, *Bosanska crkva u bosanskoj državi, Prilozi za istoriju Bosne i Hercegovine 1, Društvo i privreda srednjovjekovne bosanske države*, (ur. Enver Redžić), ANUBiH, Posebna izdanja, Knjiga LXXIX, Odjeljenje društvenih nauka, knjiga 17, Sarajevo 1987, 195-254.

- Тошковић, Пејо, О гостима “Цркве босанке”, *Историјски зборник*, год. IV, бр. 4, Институт за историју у Бањалуци, Бањалука 1983, 7-40.
- Ћошковић, Пејо, *Crkva bosanska u XV stoljeću*, Institut za istoriju, Historijske monografije, knjiga 2, Sarajevo 2005.
- Ћučković, Vera, Parnica sa Radojem Vinarićem podanikom hercega Stjepana vođena pred dubrovačkim sudom, *Godišnjak Pravnog fakulteta*, god. XVI-XVII, Sarajevo 1968-1969, 393-409.
- Dautović, Dženan, Slavenska varijanta feudallizma (analiza na primjeru *bellatores* bosanskog srednjovjekovlja), *Bosna franciscana* 41, Sarajevo 2014, 133-164.
- Davis, Virginia, Clerics and the King's Service in Late Medieval England, *Église et État, Église ou État?. Les clerics et la genèse de l'État moderne*, (ur.) Christinie Barrallis, Jean-Patrice Boudet, Fabrice Delivré et Jean-Philippe Genet, Éditions de la Sorbonne, École française de Rome, Paris-Rome 2014, 25-33.
- Fine, John V. A, *The Bosnian Church: A New Interpretation (A Study of the Bosnian Church and Its Place in State and Society from the 13th to the 15th Centuries)*, Colombia University Press, East European Monography, No. X, New York – London 1975.
- Hrabak, Bogumil, Goražde od XIV do XVI veka, *Jugoslovenski istorijski časopis*, god. XXX, br. 2, Beograd 1997, 17-40.
- Ивановић, Милан К, Прилози за историју царина у средњовековним српским земљама, *Споменик СКА*, бр. ХСVII, Београд 1948, 1-61.
- Јиречек, Константин, *Историја Срба II<sup>2</sup>*, Слово Љубве, Београд 1978.
- Jones, Philip, Medieval Agrarian Society in its Prime: Italy, *The Cambridge Economic History of Europe. Vol. 1 The Agrarian Life of the Middle Ages*, M. M. Postan, H. J. Habakkuk (eds.), Cambridge University Press, Cambridge 1966, 340-431.
- Јurić-Kappel, Jagoda, Rukopis krstjanina Radosava u svjetlu dosadašnjih istraživanja, *Bosnien im Spiegel älterer Schriften. Philologisch-linguistische Studien – Bosna u ogledalu starije pismenosti. Filološko-lingvističke studije*, Liaunigg, Wien 2013, 95-103.



- Ковачевић, Десанка, Развој и организација царина у средњовјековној Босни, *Годишњак Историјског друштва Босне и Херцеговине*, год. VI, Сарајево 1954, 229-248.
- Ковачевић, Десанка, *Трговина у средњовјековној Босни*, Научно друштво SR БиХ, Дјела, књига XVIII, Одјелjenje историјско-филолошких наука, књига 13, Сарајево 1961.
- Ковачевић-Кojiћ, Десанка, *Градска насеља средњовјековне боснаске државе*, Веселин Маслеша, Сарајево 1978.
- Ковачевић-Кojiћ, Десанка, Франjevци у градским насељима средњовјековне Босне, *Радови Хрватског друштва за знаност и умјетност III*, Сарајево 1995, 33-44.
- Кuna, Herta, Radosavljev rukopis i bosanska srednjovjekovna književnost, *Годишњак одјелjenja за књижевност Института за језик и књижевност у Сарајеву*, Сарајево 1977, 9-25.
- Kurtović, Esad, Sitni prilog o vlasima Vlahovićima, *Preporod Godišnjak za 2005*, 49-58.
- Kurtović, Esad, Seniori hercegovačkih vlahа, u: *Hum i Hercegovina kroz povijest*. Zbornik radova, књига 1, (ur.) Ivica Lučić, Hrvatski institut za povijest, Zagreb 2011, 647-695.
- Kurtović, Emsad; *Konj u srednjovjekovnoj Bosni*, Univerzitet u Sarajevu, Сарајево 2014.
- Lancaster, Ron, *Of Monks, Managers, and Lawyers: The Emergence of Bureaucratic Careers in the Medieval Church*, University of Chicago, Chicago 2008.
- *Лексикон српског средњег века*, (ур.) Сима Ћирковић, Раде Михаљчић, Knowledge, Београд 1999.
- Lopez, Robert Sabatino; *The Evolution of Land Transport in the Middle Ages, Past and Present*, No. 9, Oxford University Press, Oxford 1956, 17-29.
- Mandić, Dominik, *Vogomilska crkva bosanskih krstjana*, Chicago 1962.
- Михаљчић, Раде, Писмо Дубровчана краљу Остоји о царинама на Љутој и Леденицама, *Грађа о прошлости Босне 3*, Бања Лука 2010, 81-85.
- Мушета-Ашчерић, Vesna, *Sarajevo i njegova okolina u XV stoljeću*, Сарајево Publishing, Библиотека: Kulturno nasljeđe, Сарајево 2005.
- Pitts, Forrest R, *The Medieval River Trade Network of Russia*

- Revisited, *Social Networks* 1, Elsevier, Netherlands 1978/79, 285-292.
- Rački, Franjo, Dva nova priloga za poviest bosanskih Patarena, *Starine* knj. XIV, JAZU, Zagreb 1882, 1-29.
  - Runciman, Steven, Byzantine Trade and Industry, u: *The Cambridge Economic History of Europe, Vol. II, Trade and Industry in the Middle Ages*, M. M. Postan, Edward Miller (eds.), Cambridge University Press, Cambridge 1987, 132-167.
  - Тошић, Ђуро, О дријевској царини, *Прилози* 16, Сарајево 1979, 191-195.
  - Веселиновић, Андрија, Царински систем у Србији у доба Деспотовине, *Историјски гласник*, бр. 1-2, Београд 1984, 7-37.
  - Vojnović, Kosta, Carinarski sustav Dubrovačke republike, *Rad JAZU*, knj. CXXIX, razredi filologijsko-historijski i fiozofijsko-juridički, Zagreb 1896, 90-171.

UDK 94

ISSN 2303-7539 (print)  
ISSN: 2303-8543 (online)

**DRUŠTVO HISTORIČARA TUZLANSKOG KANTONA  
ODSJEK ZA HISTORIJU FILOZOFSKOG FAKULTETA  
UNIVERZITETA U TUZLI**

# **HISTORIJSKA MISAO HISTORICAL THOUGHT**

## **5**

**HISTORIJSKA MISAO, GOD. V, BR. 5, 1-194, TUZLA, 2019.**